

Prvi dio nosi naslov »U sjeni mašine«. Život suvremenog čovjeka nalikuje na ponovno buđenje opasnosti koju je sred-njovjekovno doba izrazilo u legendi o Golemu. Kolika je ta opasnost? Kakav je odnos čovjeka prema mašini, naroči-to s obzirom na historijsku dimenziju pi-tanja? To je problematika koju W. Kuhns postavlja u ovom dijelu knjige analizirajući radove (knjige) L. Mum-forda (»Tehnika i civilizacija«, »Umjet-nost i tehnika«, »Mt mašine«, »Promjene čovjeka«) i S. Giediona (»Prostor, vrijeme i arhitektura« i »Mehanizacija preuzima komandu«). U ovom dijelu knjige razrađe-no je i razmišljanje J. Ellula koji istim problemima pristupa filozofski, koriste-ći se velikim bogatstvom historijskih po-dataka. Najznačajniji njegovi radovi su tri knjige koje se u tematici dopunjuju: »Tehnološko društvo«, »Propaganda« i »Politička iluzija«. Knjiga »Tehnološko društvo« je po mišljenju W. Kuhnsa jedini sveobuhvatan pristup tehnologiji suvremenog društva. Ovi teoretičari su pokušali procijeniti i vrednovati odnos čovjeka i suvremene tehnologije ostaju-ći u svom kategorijalnom sistemu, u ok-viru načina mišljenja 19. stoljeća.

Drugi dioknjige posvećen je analizi medija. U ovoj analizi Kuhns razrađuje dva teoretičara, H. A. Innisa i M. McLu-hana. Nakon što je objavio niz veoma zapaženih radova iz ekonomske historije Kanade, Innis se posvetio problematici medija. Najznačajnije njegove knjige iz ovog područja koje analizira i W. Kuhns jesu: »Sklonost komunikaciji« i »Drža-va i komunikacije«. Innisova je osnovna teza da su komunikacije presudne za oblikovanje društva i kulture. Komuni-kacije pokazuju prostornu ili vremensku sklonost, i u skladu s tom sklonošću ob-likuje se cjelokupno društveno uređenje i kultura. Tipični primjeri vremenske i prostorne sklonosti komunikaciji i adekvatnog uređenja cjelokupnog života su Babilon i Rimsko carstvo. Suvremena tehnološka civilizacija pokazuje sve ti-pične karakteristike jedne prostorne sklonosti komunikaciji i adekvatne sklo-nosti kulture i društvenog uređenja.

U ovom poglavlju su također obrađe-ni najznačajniji radovi M. McLuhana, uz poseban dodatak sheme osnovnih kate-gorija ovog autora.

U trećem, završnom poglavlju »Vrtlozi nove ekologije« Kuhns analizira misao i nastojanja autora dizajna sistema. Te-orija analize i dizajna sistema očituje se u dvije sfere: u napredovanju društve-

ne inžinjerije, u smislu sve radikalnije promjene okoline, i u napredovanju no-ve znanosti, kibernetike, čiji je izraziti predstavnik N. Wiener. J. B. Fuller je također vrlo blizak toj ideji, jer se zalaže za znanost sveobuhvatnog, anticipiraju-ćeg dizajna. Osnovna nastojanja N. Wi-enera i R. B. Fullera obrađena su u ovom dijelu knjige.

U cjelini, knjiga W. Kuhnsa je veoma korisno štivo. Ona na jednostavan način izlaže osnovne ideje niza autora, bilo da je riječ o staroj mehanicističkoj slici svijeta koja se još uvijek obnavlja kod suvremenih autora, bilo da je riječ o novim pristupima i eksperimentalnim pokušajima koje nalazimo kod Innisa, McLuhana, Wienera i Fullera.

Dimitrije Sergejev

Vladan Četković

SAVREMENA BIROKRATIJA

Rasprava o birokratiji i samoupravljanju

Privredni pregled, Beograd 1971.

Knjiga »Savremena birokratija« aktu-elizirani je tekst doktorske dizertacije pisca (obranjena 1968. god.) i pokušaj da na cjelovit način progovori o našoj autohtonoj, samoupravnoj birokraciji. Autor je istraživanju tog izuzetno aktu-elnog fenomena prišao pod pretpostav-kom da suvremena birokracija ima drugačiju društvenoekonomsku funkciju, dakle i drugačije temelje svojeg djelova-nja od birokracije iz ranijih perioda. To više nisu »ostaci buržoazije i kapitaliz-ma«, već fenomen čije uzroke treba tra-žiti u socijalističkim samoupravnim od-nosima.

Stvorena u uvjetima nedovoljno razvi-jenih proizvodnih snaga, birokracija je postala sastavni dio moderne organiza-cije proizvodnje i drugih oblasti života i bog toga zpisac naglašava da »problem birokratije se u našoj političkoj teoriji ne postavlja kao problem administraci-je — lošeg rada aparata ili organizacije, nego kao osnovni problem društvenih odnosa«.

V. Četković je raspravu podijelio na uvod i sedam glava sa slijedećim naslo-vima: Birokratija-društveni odnos, Eta-tizam i birokratizam, Društveni koreni

birokratije, Novi oblici birokratije, Birokratija u privrednim i političkim organizacijama, Prevažilaženje birokratije i birokratizma i Između birokratije i slobode.

U prvom dijelu knjige (prve tri glave) autor daje (vrlo neodređeno) određenje pojma birokracije (»birokratija je realan društveni odnos«!) upozorava na neophodnu distinkciju između pojmova birokracija i birokratizam, razmatra odnos birokracije i tehnokracije te istražuje povijesne, klasne i društvene korjene birokracije. Pritom posebno analizira izmjenjenu, naraslu funkciju države u suvremenom društvu te metamorfozu etatizma (klasični-revolucionarni), kao uzroke birokratskih tendencija.

Četvrta glava obrađuje teme: Proturječnosti etatizma i samoupravljanja, Od etatizma ka samoupravljanju i Političko grupašenje. Iako se na ovu posljednju temu osvrće bez ozbiljnijih pretenzija, to je vrijedno zabilježiti već i zbog pokušaja da se o političkom grupašenju progovori u okvirima znanstvenog rada i u ovom kontekstu.

Peta glava je u izvjesnom smislu okončana cjelokupne dizertacije jer tu autor razmatra suštinu i pojavne oblike »samoupravne birokracije«. Na žalost, zadržavajući se u okvirima već poznatih stavova o birokraciji i raspodjeli, neposrednim proizvođačima i administraciji, direktorima itd. V. Četković svoja razmatranja zadržava u okvirima dobrog političkog komentara. Interesantna je analiza birokratizacije društvenopolitičkih organizacija.

Završna razmatranja (šesta i sedma glava) posvećena su traženju puteva debirokratizacije društva. Ukazujući na iluzornost ideja o mogućnosti »obračuna sa birokratijom« autor veže sudbinu birokracije uz sudbinu vlasti, a rješenje vidi u razvoju proizvodnih snaga i samoupravnih proizvodnih odnosa. Društvo bez birokracije može biti isključivo samoupravno društvo koje se organizira, proizvodi i reproducira bez vlasti te birokracije.

Odlučivši se na istraživanje birokracije u procesu negiranja i prevladavanja etatizma i suprostavljanja samoupravnih proizvodnih odnosa, autor nije najuspješnije izbjegao neke slabosti koje je u uvodu sam naznačio. Iako serioznost pristupa sugerira prihvaćanje poznatih i prihvaćenih ocjena (konkretno o birokraciji) u tome ne valja pretjerati. Zbog toga studija o suvremenoj birokraciji,

iako ambiciozno koncipirana, može ostati više uspješan i sistematiziran pregled uglavnom poznatih stavova o temama koje autor otvara, a manje svjež pristup temi u kojoj šablona ima već suviše.

Zdravko Dujmović

Grupa autora

IZAZOV KIBERNETICI

*Centar za društvene djelatnosti omladine RK SOH Zagreb, 1971. god.
Edicija: Pogled u suvremenost*

Grupa svjetski priznatih stručnjaka na čelu sa Georgesom R. Boulangerom, profesorom sveučilišta u Bruxellesu i predsjednikom Međunarodnog udruženja za kibernetiku, objavila je 1968. godine LE DOSSIER DE LA CYBERNETIQUE, knjigu koja predstavlja uspio pokušaj da se, zadržavajući primjerenu serioznost, na interesantan i razumljiv način progovori o kibernetici, njenim dostignućima i domašajima i skine veo tajanstvenosti sa te »znanosti o robotima« (Boulanger).

Knjiga sadrži priloge slijedećih autora: Georges R. Boulanger: Što je kibernetika, Leon Delpech: Norbert Wiener, stvoritelj kibernetike, Abraham A. Moles: Objekt, metoda i aksiomatika kibernetike, Josse Lemaire: Varijacije o temi kibernetička misao, Jacques Sauvann: Umjetna inteligencija, mit ili stvarnost, Max Euwe: Automat koji igra šah, Robert J. Van Egten: Automacija i kibernetika, Gordon A. Pask: Strojevi koji uče, Leon Ectori: Inteligencija, instinkt i kibernetika, Henri Laborit: Kibernetika i ljudski stroj, Etienne Vermeersch: Projekt umjetnog čovjeka, Aldo Masturzo: Kibernetička medicina, Henri Janne: Čovjek, društvo i kibernetika, Georges R. Boulanger: Kibernetička pedagogija, Michael P. Philpott: Kibernetika i umjetnost, Helmar Frank: Kibernetika i filozofija, Louis Verschraeghen: Perspektive budućnosti.

Uvodni članak pod naslovom »Kibernetičko gledište«, za hrvatsko izdanje knjige, napisao je Juraj Božičević.

Norbert Wiener je učinio pionirski korak objavljujući u Parizu (1948. god.) svoje kapitalno djelo CYBERNETICS i utemeljio novu znanost koja je od tada